

UDK: 008+327:(430:497.1)
Bibliid 0543-3657, 61 (2010)
God. LXI, br. 1140, str. 5-23
Izvorni naučni rad
Primljen: 10. septembar 2010.

Ana JOVAŠEVIĆ¹

Spoljna kulturna politika Nemačke prema Srbiji – uloga, zadaci i delatnost organizacija kulture

SAŽETAK

Predmet ovog rada je predstavljanje i analiza spoljne kulturne politike Savezne Republike Nemačke (SRN) i organizacija koje su njeni nosioci prema Srbiji kroz analizu karakteristika njene kulturne politike prema različitim državama, a posebno mesta, uloge i značaja koje pojedine institucije, kao glavni poslenici nemačke kulture, imaju u ostvarivanju ciljeva ove politike u izgradnji, unapređenju i poboljšanju međusobnih kulturnih odnosa i saradnje Srbije i Nemačke. U ovom radu biće govora o pojmu spoljne kulturne politike i njenim opštim odlikama, spoljnoj kulturnoj politici SR Nemačke, istorijatu, glavnim karakteristikama i ciljevima te politike u odnosu na Srbiju. Analizirana je uloga pojedinih nosilaca nemačke kulture sa poljem delovanja u inostranstvu, kao posredničke institucije saveznog ministarstva spoljnih poslova SR Nemačke koje je zaduženo za osmišljavanje i sprovođenje spoljne politike. Kroz opis i analizu aktivnosti ovih organizacija dobija se jasnija slika kakvu zvaničnu državnu spoljnu kulturnu politiku Nemačka vodi prema Srbiji i koje su njene osobenosti. Analizom nemačke spoljne kulturne politike i aktivnosti pojedinih institucija kao njenog posrednika uočene su karakteristike i odlike spoljne nemačke kulturne politike uopšte, kao i opšte smernice kojim se ta kulturna politika vodi prema našoj državi.

Ključne reči: Nemačka, spoljna kulturna politika, Srbija, međunarodna kulturna saradnja, organizacije.

¹ Ana Jovašević, student posle diplomskih studija, Institut für Kultur und Medien management, Freie Universität, Berlin. E-mail: jovashana@pvt.rs.

O ulozi spoljne kulturne politike

Spoljna politika je definisana još šezdesetih godina prošlog veka kao „aktivnost jedne države i njeno delovanje u odnosima sa drugim državama, u okviru međunarodne zajednice i međunarodnih odnosa, ali motivisano vlastitim interesima”.² Ti odnosi su nadgledani i kontrolisani sa ciljem da se poveća dobit od bilateralne i multilateralne saradnje. Spoljna politika je osmišljena da čuva nacionalni interes i nacionalnu sigurnost, kao i ideološke ciljeve i ekonomski prosperitet, što se može postići kroz mirnodopsku saradnju između naroda, kakav je čest slučaj bio u prošlosti. Ona određuje kako će jedna država saradivati sa drugim državama na ekonomskom, političkom, društvenom i vojnom planu – i u manjem obimu, ali danas ništa manje značajnom, kako će se odnositi prema nedržavnim akterima. Tako se može govoriti o spoljnoj politici u užem smislu, kao isključivo političkoj aktivnosti – npr. diplomatiji i vojnim odnosima i spoljnoj politici u širem smislu koja obuhvata celokupne odnose jedne države sa stranim akterima – npr. u ekonomsko-trgovinskim, kulturnim, obrazovnim i sportskim odnosima.

Gotovo sve države su u prošlosti vodile neke oblike spoljne politike prema drugim zemljama. Do prošlog veka, ta politika uglavnom nije bila definisana i često se menjala od društveno-političkog konteksta, a bila je uslovljena i nedefinisanošću država i njihovih pravnih sistema, čestim promenama granica i ratovima. Ipak, postojala je razmena kako materijalnih, tako i nematerijalnih dobara. Postojale su i diplomatske misije koje su vodile pregovore, potpisivale sporazume, ugovarale pakte, a možemo govoriti o „diplomaciji” kao pojmu koji postoji koliko i interakcija među narodima. Ako kulturnu diplomatiju definišemo kao „razmenu ideja, informacija, vrednosti, sistema, tradicije, verovanja, umetnosti kao i drugih aspekata kulture, u cilju podsticanja i negovanja međusobnog razumevanja”,³ onda možemo govoriti da je i kulturna diplomatija, kao instrument spoljne kulturne politike, vekovima bila praksa.

Istraživači, putnici, putopisci, nastavnici, prosvetitelji, umetnici, pa čak i avanturisti mogu se smatrati prvim ambasadorima ili neformalnim kulturnim diplomatama. Uspostavljanje redovnih trgovačkih puteva omogućilo je česte razmene informacija i kulturnih dobara između trgovaca i predstavnika vlasti. Svi ti oblici kulturne razmene mogu se identifikovati kao rani primeri kulturne diplomatije, a svaki kontakt sa različitim kulturama u prošlosti, kao i danas, označava važan oblik kulturne razmene ili kulturnog dijaloga. Kulturna razmena se može odvijati u različitim oblastima umetnosti, nauke i privrede. Takve razmene podrazumevaju

² V. Gavranov i M. Stojković, *Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije*, Savremena administracija, Beograd, 1972, str. 14.

³ M. C. Cummings Jr., *Cultural Diplomacy and the United States Government: a Survey*, Centar za umetnost i kulturu, 2003, str. 1; prema: M. Dž. Vizomirski i S. P. Šnajder, *Kulturna diplomatija*, Balkankult, Beograd, 2006, str. 101.

komunikaciju i poštovanje između kultura i kulturnih aktera koji su uključeni i koja se odvija na osnovu razumevanja odgovarajućih vrednosti. Cilj što boljeg razumevanja jeste da se omogući bolja interakcija i saradnja. Kulturna diplomatija je pokretanje ili olakšavanje takve razmene sa ciljem dugoročne koristi, bilo da promoviše nacionalne interese, da izgrađuje odnose ili da unapređuje društveno-kulturno razumevanje.

U spoljnoj politici koja određuje međunarodne odnose mogu se razlikovati dva pristupa: „tvrda moć” i „meka moć”.⁴ „Meka moć” je opisana kao: „sposobnost da se ubedi kroz kulturu, vrednosti i ideje”, za razliku od „tvrde moći”, koja „osvaja ili prisiljava kroz vojne moći”. Slično tome, britanski politički *think-tank Demos* definiše „tvrdu moć”, kao „mogućnost da se prisili”, a „meku moć” kao „sredstvo za privlačenje i ubeđivanje”.⁵ Istorijski posmatrano, pristup „tvrde moći” u sprovođenju spoljne politike i građenju međunarodnih odnosa bio je češće primenjivan. Ipak, u 20. veku, na svetskoj sceni se sve više javlja potreba za međusobnom saradnjom na novim nivoima i unapređenjem diplomatije - te se tu otvara prostor za spoljnu kulturnu politiku kakvu danas poznajemo. Tako da se može reći da spoljna kulturna politika predstavlja sastavni deo političkih odnosa i političkih aktivnosti jedne države prema drugoj.

Kroz istoriju se kultura često koristila kao sredstvo iskazivanja državne ili vladarske nadmoći i izgradnje dugotrajnih odnosa između naroda. Objektivno gledano, u spoljnoj kulturnoj politici uloga kulture i kulturne razmene - odnosno spoljne kulturne politike - bila je poželjna, ali ne i obavezna praksa. Iako se kroz kulturnu razmenu i saradnju mogu podsticati i jačati odnosi između država, ta praksa je podređena društveno-pravnim odnosima, zakonima, konvencijama, međunarodnim ugovorima, kao i vojnim i ekonomskim odnosima tih država. To potvrđuje i raskorak između sredstava koja se posvećuju kulturnoj diplomatiji sa inostranstvom i formalnoj diplomatiji. Akteri spoljne kulturne politike tvrde da danas, više nego ikada pre, kultura i kulturna razmena i saradnja imaju značajnu ulogu u međunarodnim odnosima i opravdano traže da im se taj značaj i prizna, jer „kulturna razmena nam pruža mogućnost da razumemo sličnosti i, tamo gde postoje razlike, da razumemo motivaciju i ljudskost koje se nalaze u njima”.⁶ Ovi atributi određuju kulturu kao kritički forum za pregovaranje i medijum saradnje za iznalaženje zajedničkih rešenja, „forum za nezvaničnu izgradnju političkih odnosa, koji otvara prostor za pregovaranje sa državama gde politički odnosi nisu pogodni”.⁷

Ti akteri ne traže da spoljna kulturna politika bude jedini instrument javne diplomatije i međunarodnih odnosa, ali naglašavaju vrednosti

⁴ J. S. Nye Jr., “Soft power”, *Foreign policy*, 1990, p. 164.

⁵ K. Bound, R. Briggs, J. Holden and S. Jones, *Cultural Diplomacy*, Demos, London, 2007, p. 23.

⁶ Ibidem, p. 12.

⁷ Ibidem, p. 12.

kulturnih aktivnosti koje se zasnivaju na njihovoj nezavisnosti i slobodi, kroz predstavljanje i povezivanje, na prvom mestu ljudi (grupa i pojedinaca), a ne državnih i političkih pozicija. U prilog tome govori to da se „danas sve više udaljavamo iz sveta gde ovi pojmovi pripadaju svetu elite, nepromenljivih i tradicionalnih kulturnih obeležja koja su bila deo ambasadorsko-političkih ugovora, u svet gde je kultura medijum između ljudi na masovnom planu”.⁸ Koncept kulturne razmene *Many-to-many* se sve više razvija i ostavlja efekte, tako da kulturna diplomatija sada direktno utiče i može čak i da usmerava tradicionalne forme javne diplomatije. Njeni akteri žele da se značaj međunarodne kulturne saradnje prizna i naglašavaju raznolikost nacionalnih pristupa u rešavanju ovog pitanja, kao i univerzalni izazov pronalaženja uspešne veze između kulture i politike.

Pre nego što je spoljna kulturna politika dobila na državnom, odnosnom međunarodnom, značaju koji danas nosi, kulturna diplomatija u prošlosti je tumačena više kao entuzijazam i avanturistički duh pojedinaca, koji su u prošlosti, u vremenu kada još tehnologija nije omogućila da pokretljivost bude pojednostavljena kao danas, putovali, širili kulturni uticaj naroda iz kog su dolazili i preuzimali uticaje naroda koje su sretali – i smatrana je više privatnom inicijativom, a ne državnom sferom. Ipak, ovako idealistički postavljeno viđenje međunarodnih kulturnih odnosa ruši činjenice da su države upravo finansirale ta putovanja, poput putovanja Kolubma i Marka Pola ili istraživača koji su pratili Napoleona na njegovim ekspedicijama u Egiptu.⁹

Može se zaključiti da je međunarodna kulturna saradnja vrlo rano postala sastavni deo političkih odnosa i ona se može ispoljavati na različite načine i imati različite nivoe primene. Na prvom mestu, shvaćena kao politička aktivnost, vođenje spoljne kulturne politika se javlja od strane javnog sektora – odnosno državne vlade i drugih državnih organa koji međunarodne odnose, odnosno kulturnu sferu tih odnosa, koriste za promociju nacionalnih i regionalnih interesa, pružanje informacija o zemlji ili regionu porekla, stvaranje slike o toj zemlji, posebno njenom narodu i kulturi, poboljšavanje ili promenu imidža i imaju jasnu nameru da promovišu svoje vrednosti i kulturu.

Te aktivnosti često uključuju i ekonomsku dobit, unapređenje bilateralne i multilateralne saradnje sa međunarodnim partnerima, promociju političkih stavova, vrednosti i ubeđenja u inostranstvu. Mogu pružati i alternativu tradicionalnoj diplomatiji, kada zvanično pregovaranje, na primer, iz nekog razloga nije moguće. Dok je u prošlosti državno sponzorisanje i podrška kulturnoj diplomatiji bila povezana sa namerom da se nametne određeni način života na drugom prostoru, u novije vreme fokus se menja: od agresivnog nametanja do transparentnog i nesebičnog nuđenja kulture. Ipak, u primerima državnog sponzorisanja

⁸ Ibidem, p. 16.

⁹ A. Haigh, *Cultural Diplomacy in Europe*, Council of Europe, Strasbourg, 1974, p. 27.

kulturne diplomatije i uticanja na spoljnu kulturnu politiku postoji jasna namera: svaka država je zainteresovana za prenos informacija o sopstvenim vrednostima i načinu života sa ciljem negovanja simpatija ili prihvatanja istih. Rezultat su bolje ekonomske i političke veze sa drugim zemljama. Nacionalna kultura se na taj način koristi da promovise naciju i poboljša njeno mesto na međunarodnoj sceni.

Kao drugi akter spoljne kulturne politike jedne zemlje javlja se civilni sektor – civilno društvo. Nevladine organizacije i institucije kroz međunarodne kulturne odnose, delujući van javnog sektora ili u saradnji sa njim, podržavaju interes svog regiona ili zemlje, podižu svest o određenom kulturnom pitanju i motivisane su mogućnostima da razviju i podstaknu kulturnu platformu za međusobnu razmenu. U osnovi bi trebalo da su vođeni filantropskim razlozima da podrže i ojačaju međukulturne odnose, a njihove aktivnosti mogu poprimiti oblik saradnje kroz razmenu korisnih stručnih informacija, baza znanja, asocijacije ili umrežavanje.

Prakse nezavisne ili polunezavisne spoljne kulturne politike, odnosno posredničkih institucija, kao što je Gete institut, nude primere moderne informativno-kulturne razmene zasnovane na nacionalnim kulturnim strategijama spoljne kulturne politike. Ovakav način razmene je u znatno većem obimu nego pojedinačni programi razmene i olakšava mobilnost pojedinaca iz obe kulturne i akademske scene. Dobri primeri su, takođe, *Erasmus* program ili bilateralni programi za razmenu umetnika. Motivacija individualnih umetnika, akademika i stručnjaka, koji su angažovani na direktnim razmenama kulture, ogleda se u tome da dobiju priliku da pokažu svoj rad i sposobnosti, ali i da nauče o drugima i od drugih. Ona je najčešće lična i ne mora imati političku ili ekonomsku dimenziju.

Međunarodna kulturna razmena, koja je započeta u sferi privatnog sektora i privatnih inicijativa, odvija se i danas. Privatne kompanije i drugi zainteresovani akteri iz lukrativnog sektora često učestvuju u međunarodnoj kulturnoj saradnji sa ciljem podizanja svesti o svojim aktivnostima na međunarodnom planu, čime bi sebi omogućile najoptimalnije radne uslove – one se uključuju na polju društvene odgovornosti¹⁰ i tako obezbeđuju uspeh u investiranju i radu na novom međunarodnom tržištu. Ta globalna preduzeća nisu samo važan put preko koga se neformalna kulturna razmena odvija, već su zainteresovana za

¹⁰ Corporate Social Responsibility (CSR) je pojam za koji još ne postoji tačno utvrđen i opšteprihvaćen kriterijum šta sve obuhvata. Imajući u vidu da je primarna uloga biznisa stvaranje radnih mesta i podizanje materijalnog blagostanja u društvu, CSR se generalno shvata kao način na koji kompanije ostvaruju ravnotežu između ekonomskih, ekoloških i društvenih imperativa, istovremeno ispunjavajući svoje poslovne ciljeve i očekivanja svojih vlasnika/akcionara. Primenom CSR se očekuje ne samo ispunjavanje zakonskih obaveza preduzeća, već i da se ode korak dalje i investira u društveni razvoj i očuvanje životne sredine, Internet: www.smartkolektiv.org/cms/item/csr/sr/O+CSR-u.html, 14/03/2010.

interkulturalnu komunikaciju i interkulturno učenje, kao sredstvo za poboljšanje svoje efikasnosti i prakse.

U korporacijama i preduzećima, kroz konstantno razvijanje oblasti korporativne društvene odgovornosti i društveno odgovornih ulaganja, razvijaju se mnoge inicijative da se pomogne u jačanju dijaloga, razumevanja i poverenja između naroda i kultura. U svakoj prilici kada je pojedinac u inostranstvu ili kada radi u stranoj kancelariji, javlja se mogućnost da deluje kao nezvanični kulturni diplomata. Fondacije privatnog sektora posluju u sve većem broju zemalja i regiona širom sveta. U mnogim slučajevima, njih finansiraju vlasnici firmi privatnog sektora, ali, bar zvanično, rade nezavisno od njih u nekomercijalne svrhe. Podržavajući projekte i manifestacije u lokalnim zajednicama u domaćem i međunarodnom kontekstu, oni nude drugačiji način kontakta između različitih kultura i zato su važni akteri kulturne razmene i međunarodnog dijaloga.

Spoljna kulturna politika Nemačke

Pojam nemačke spoljne kulturne politike počeo je da se koristi početkom 20. veka i bio je povezan sa porastom broja nemačkog stanovništva koje je živelo u inostranstvu, što je, pak, bilo uslovljeno ekonomskim faktorima: porastom nemačke industrije i trgovine. Posle „Versajskog mirovnog ugovora“, koji je zaključen 1919. godine, broj Nemaca ili osoba nemačkog porekla koji su živeli u inostranstvu je porastao. Kao cilj ove politike prihvaćena je briga o ideji germanizma među tim stanovništvom. U ovom periodu su se ciljevi spoljne kulturne politike odnosili samo na nemačko stanovništvo u inostranstvu, održavanje jezičke i kulturne zajednice između naroda u zemlji i u inostranstvu, a nije bilo reči o tumačenju spoljne kulturne politike u današnjem smislu, koje podrazumeva podizanje svesti među narodima, razumevanje, izgradnju odnosa i saradnju.

Tek je u Vajmarskoj Republici, u okviru Ministarstva spoljnih poslova, 1920. godine otvorena Direkcija za germanizam u inostranstvu i kulturne odnose. Godine 1925. otvoren je Servis za nemačku akademsku razmenu (DAAD) sa misijom da organizuje razmenu studenata i predavača sa inostranstvom – sa pravim zadatkom međunarodne kulturne razmene, za razliku od brige o germanizmu u inostranstvu. Nešto kasnije su u okviru Nemačke akademije (DA) postavljeni okviri i za Gete institut sa ciljem promovisanja nastave nemačkog jezika u inostranstvu.¹¹ Danas je za spoljnu kulturnu politiku Savezne Republike Nemačke (SRN) zaduženo Ministarstvo spoljnih poslova SRN.

Spoljnu kulturnu politiku SR Nemačke u savremenom smislu i njen istorijat možemo posmatrati u periodu posle završetka Drugog svetskog rata, u maju 1945. godine. Kada se nemački *Reich* raspao, upravljanje

¹¹ A. Haigh, *Cultural Diplomacy in Europe*, op. cit., p. 33.

državnom vlašću su preuzele četiri države: Sjedinjene Američke Države (SAD), Francuska, Velika Britanija – koje su, nešto kasnije, bile obeležene kao „zapadni blok“ i „gvozdеноm zavesom“ odvojen Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) – koji je predstavljao „istočni blok“. Kada je reč o spoljnoj kulturnoj politici Nemačke i njenom sprovođenju, podrazumevamo njeno delovanje samo pod upravom „zapadnog bloka“. Prekinuti diplomatski odnosi u periodu rata i nešto pre njega, usled nacional-socijalističkog režima, uticali su i na prekid u kulturnoj diplomatiji. Obnova međunarodnih kulturnih odnosa Savezne Republike Nemačke posle Drugog svetskog rata otpočela je tek 1950. godine kada se uspostavila Zajednička kancelarija između Savezne kancelarije i Visokog saveznog komiteta.¹² Iako bez zvanične saradnje, u ovom periodu je postojala nezvanična „međunarodna kulturna saradnja“ Nemaca u „zapadnom bloku“ i tri države koje su upravljale tim blokom. U prvim godinama, čak se može govoriti i o prvim decenijama posle rata, nasledstvo prethodnog režima igralo je značajnu ulogu, ali u negativnom kontekstu.

U periodu državne, a time i kulturne obnove, što dalje uslovljava i obnovu kulturne diplomatije nemačke države, važnu ulogu preuzimaju Savezno ministarstvo spoljnih poslova i Ministarstvo obrazovanja. Pravna pitanja su ostavljena svakoj pokrajini¹³ države pojedinačno, što usloznjava međunarodne kulturne konvencije. Savezna država mora sačekati potvrdu svih saveznih pokrajina pre nego što Savezna Republika Nemačka može da potpiše sporazum.¹⁴ U junu 1950. godine Kancelarija je preuređena u Odeljenje spoljnih poslova, da bi 1951. godine bilo stvoreno Savezno ministarstvo spoljnih poslova, na čijem čelu je bio Konrad Adenauer. Godine 1950., Savezna Republika postala je pridruženi član Saveta Evrope, a sledeće godine punopravni član. Iste godine je postala i članica UNESCO i ove novine su značile prekretnicu u spoljnoj politici Nemačke, koja se okreće razvoju kulturne diplomatije, odnosno spoljne kulturne politike. Uspostavljani su „kulturni ugovori“ sa inostranstvom, prvenstveno na polju nauke, razmene studenata i umetničke saradnje.

U ovom periodu, kroz kulturne pregovore, bilateralne i multilateralne prirode, svest o Nemačkoj u inostranstvu se menjala. Podizanje svesti o Nemačkoj i unapređenje imidža države i danas je jedan od glavnih ciljeva spoljne politike Nemačke. Osim uspostavljanja kulturne diplomatije između Nemačke i inostranstva, Zatlter je uspostavljao i jačao odnose

¹² Ibidem, p. 101.

¹³ Prema Osnovnom zakonu (Ustavu) SR Nemačke od 23.05.1949. godine, sa izmenama od 8.10.2008. godine, određeno je, u članu 73, da Savezna država ima isključivo zakonodavnu nadležnost, između ostalog, u zaštiti nemačkog kulturnog dobra protiv iznošenja u inostranstvo (tačka 5. a) i u pravnoj zaštiti industrijske svojine, autorskih i izdavačkih prava (tačka 9), dok je u članu 74. određena konkurentna nadležnost Savezne države i zemalja: regulisanje pomoći u obrazovanju i unapređenju naučnog rada (tačka 13).

¹⁴ Ibidem, op. cit., p. 103.

između različitih nivoa decentralizovane državne uprave, ali i privatnog sektora. Kulminacija ovih aktivnosti potvrdila se 1960. godine kada je upravljanje nad nemačkim kulturnim institucijama u inostranstvu preuzela privatna institucija Gete institut.

Kulturna diplomatija se, kao instrument spoljne kulturne politike, vrednovala kao segment tradicionalne javne diplomatije, a ne kao opšta ideja kulturne razmene i saradnje između narodna - „meki sila“ razumevanja i zajedničkog života, kako se kulturna diplomatija u savremenom smislu tumači. Savet za kulturnu politiku je osnovan 1960. godine kao savetodavno telo sastavljeno od članova koji ne dolaze iz političkog, već iz kulturnog života Nemačke. Ovaj Savet je donosio smernice koje je realizovala Direkcija za kulturne odnose. Ta Direkcija je saradivala sa raznim državnim organima kao što su: Ministarstvo spoljnih poslova, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo za naučno istraživanje i Ministarstvo za porodicu i omladinu.

a) Odlike savremene spoljne kulturne politike Nemačke

Nemački pristup spoljnoj kulturnoj politici¹⁵ predstavljen je kroz pozitivan stav prema saradnji sa drugim evropskim državama, kao i ostatkom sveta. Misija, interni dokumenti i praktične aktivnosti zvaničnih nemačkih aktera u inostranstvu u kulturnoj i obrazovnoj oblasti pokazuju da je Nemačka predstavnik ideje o što povezanijoj spoljnoj kulturnoj politici Evropske unije (EU). Neke istorijske činjenice i dalje obeležavaju trenutnu nemačku spoljnu politiku. Najpre, savremeni kulturni i obrazovni odnosi sa ostatkom sveta (koji su sastavni deo spoljne politike) moraju biti sagledani u svetlu Hitlerove fašističke diktature od 1933. do 1945. godine, sa svim svojim posledicama na evropski i svetski poredak. Takođe, značaj za spoljnu politiku Nemačke ima i to što danas postoji 16 nezavisnih saveznih pokrajina koje utiču, u određenoj meri, na spoljnu kulturnu politiku Savezne vlade. Treći faktor je to što Nemačka, za razliku od nekih drugih lidera Evropske unije, nikada nije imala bitnu ulogu kao kolonijalna sila, što je ostavilo traga na današnju spoljnu politiku, kao i unutrašnje kulturne odnose.¹⁶

Savezno ministarstvo spoljnih poslova¹⁷ je glavni strateški akter, koji učestvuje u planiranju, sprovođenju, upravljanju i kontrolisanju nemačke spoljne kulturne politike. Zvanični ciljevi spoljne kulturne i obrazovne politike su:¹⁸ 1) da se promovise nemačka kulturna i obrazovna sfera; 2) da se

¹⁵ Ibidem, p. 112.

¹⁶ “Savezno ministarstvo spoljnih poslova”, Internet: www.culturalpolicies.net/web/germany.php?aid=241,13/01/2010.

¹⁷ “Savezno ministarstvo spoljnih poslova”, Internet: www.auswaertiges-amt.de,10/02/2010.

¹⁸ U literaturi i godišnjim izveštajima Saveznog ministarstva spoljnih poslova SR Nemačke pojam spoljne kulturne i obrazovne politike izjednačava se sa pojmom spoljne kulturne politike.

oslika svakodnevnog života u savremenoj Nemačkoj; 3) da se razvije dijalog o vrednostima i sprečava konflikt i 4) da se promoviraju evropske integracije. Savezna kancelarija spoljnih poslova je postavila niz prioriteta radi postizanja ovih ciljeva: 1) od 2002. godine pokrenut je specijalni program pod nazivom *European-Islamic Intercultural Dialogue*, koji je osmišljen da promovira susret i saradnju Zapada i islamskog sveta; 2) potrošnja velikog dela budžeta za nemačke kulturne odnose i obrazovanje u 25 država Evropske unije, sa ciljem promoviranja „šire i dublje“ Unije; 3) unapređenje nemačkog profila u visokom obrazovanju kroz promoviranje razmene i međunarodne saradnje na akademskom nivou; 4) pomoć nemačkim školama u inostranstvu i 5) neprekidni napor da se stimuliše interesovanje za nemački jezik u inostranstvu, kao glavna komponenta kulturnih odnosa i obrazovne politike.

Implementaciju ovih politika Savezno ministarstvo spoljnih poslova, u određenoj meri, prepušta posredničkim institucijama i organizacijama pod geslom: „što manje mešanja države, to bolje“ i „kulturni odnosi i obrazovna politika nisu samo pitanje „dobrog, lepog i istinitog“, već sastavni deo nemačke spoljne politike u cilju sprečavanja konflikata i održavanju mira”.¹⁹ Ministarstvo ima proaktivan stav prema evropskom zajedništvu da „kulturni identitet jeste i biće određen kroz regione i narode“, a zalaže se da „transnacionalni uticaj dobije na značaju. Često podeljivačka uloga kulture mora se zameniti integrativnom ulogom”.²⁰ Zbog toga, najznačajnija od tih posredničkih organizacija – Gete institut, ne samo da podržava „evropski sadržaj“, već i ohrabruje saradnju stranih kulturnih institucija, ambasada, kao i saradnju sa civilnim sektorom unutar Evropske unije i šire. Nije začuđujuće što Gete institut ima potpisane ugovore sa Britanskim savetom i Španskim institutom Servantes, kao i to da je član EUNIC.²¹

Naklonost ka evropskom regionu postoji ne samo zbog prirodne geografske povezanosti i geo-političkih prioriteta, već i u pokušaju da „izleći“ rane iz Drugog svetskog rata, da regeneriše poverenje međunarodne zajednice, da zastupa bezbedniji svetski poredak, pa se zato spoljna politika SR Nemačke fokusirala, od samog početka, na procese evropske integracije u prilog transatlanskoj osi. Kao dodatak tome, isticana je činjenica da je veliki broj novih čitaonica Gete instituta osnovan u evropskim zemljama u poslednjih petnaest godina, a tome u prilog svedoči i podatak da je dve trećine Gete instituta danas smešteno u državama Evropske unije i u državama bivšeg Sovjetskog Saveza. Uz političke i ekonomske programe i aktivnosti, kulturni odnosi zasnovani na zajedništvu predstavljali su takozvani treći stub spoljne politike Nemačke. U posleratnim godinama, druge evropske države bile su pozvane, i čak finansijski stimulisane, da uspostave kulturne odnose sa Nemačkom.

¹⁹ „Savezno ministarstvo spoljnih poslova“, Internet: www.culturalpolicies.net/web/germany.php?aid=241, 13/01/2010.

²⁰ „Savezno ministarstvo spoljnih poslova“, Internet: <http://www.culturalpolicies.net/web/germany.php?aid=241>, 13/01/2010.

²¹ „EUNIC“, Internet: www.eunic-brussels.eu, 20/01/2010.

Nemački strateški *decision-makers* bili su svesni da bi trebalo da se od predstavljanja „redukovane, oprane od krivice i lepe Nemačke“ okrenu „izvozu“ nemačkog jezika i kulture u inostranstvo. Time je otvoren kritički dijalog i uspostavljena interkulturalna dvosmernost.

b) Međunarodna kulturna saradnja

Međunarodna kulturna saradnja polazi od osnovnih principa spoljne politike - „ravnopravne saradnje sa svima koji to žele i nemešanje u unutrašnje poslove drugih”.²² Kulturna saradnja sa inostranstvom može da bude bilateralna (sa jednom zemljom) i multilateralna (sa više zemalja). Bilateralna saradnja jedne zemlje sa pojedinim stranim zemljama ostvaruje se na osnovu međudržavnih ugovora i sporazuma (sa dugoročnim važenjem) ili na osnovu dvogodišnjih programa međudržavne kulturno-prosvetne saradnje. Multilateralna kulturna saradnja ostvaruje se, najčešće, posredstvom međunarodnih organizacija kulture. Pritom je važno da se izbegnu krajnosti kulturne politike - „one koja vodi u zavisnost i gubitak vlastitog kulturnog identiteta i druge, ne manje pogubne, krajnosti koja završava u zatvorenosti za univerzalne kulturne vrednosti čovečanstva”.²³

Savezna Republika Nemačka je od 1956. godine sa preko 100 država potpisala kulturne sporazume, u kojima su obostrani interesi partnerskih država u međusobnoj kulturnoj razmeni uređeni, i to u sledećim oblastima: obrazovanje, nauka, školska saradnja, stručno obrazovanje, likovne i vizuelne umetnosti, muzika i književnost. Na aktivnosti spoljne kulturne politike Nemačke, pored različitih državnih ugovora i pojedinačnih sporazuma sa različitim državama, kao i odnosa koje uspostavlja sa inostranstvom, utiče i multilateralna saradnja, čijim se načelima i principima prilagođava, zadržavajući vlastitu koherentnost i komplementarnost. Prema članu 24. Osnovnog zakona (Ustava) Savezne Republike Nemačke,²⁴ Savezna država može zakonom da prenosi elemente svoje državne vlasti na međunarodne institucije. Na spoljnu kulturnu politiku utiče kulturna politika Evropske unije, čija je članica Nemačka. Kulturnu politiku određuje Evropska komisija kroz „Evropsku kulturnu agendu u znaku globalizacije”, sa ciljem da se jača povezujuća uloga kulture u Evropskoj uniji, ali da se osnovne nadležnosti država članica o kulturnoj politici sačuvaju. Kao strateški ciljevi EU kulturne agende su podrška kulturnom diverzitetu i interkulturalnom dijalogu, podrška kulturnim i kreativnim industrijama, kao i jačanje uloge kulture u odnosima Unije sa trećim državama.

U zaključku agende date su preporuke o narednim prioritetima u okvirima Evropske unije na polju kulture. Glavni fokus je na poboljšanju

²² M. Dragičević-Šešić i B. Stojković, *Kultura, menadžment, animacija, marketing*, Klio, Beograd, 2003, str. 261.

²³ Ibidem, str. 261.

²⁴ Osnovni zakon je donet 23.05.1949. godine (BGBl. s.1) sa izmenama od 8.10.2008. godine (BGBl. I s. 1926).

uslova za mobilnost umetnika i drugih kulturnih stvaralaca, podrška pristupu kulturi, razvoj podataka, statistika i metoda u kulturnom sektoru. Za spoljnu kulturnu politiku Nemačke značajna je i medijska politika EU, odnosno politika Evropske unije u oblasti audio-vizuelnog stvaralaštva. Na polju multilateralne saradnje, koja utiče na spoljnu kulturnu politiku Nemačke, značajna je i obrazovna politika Evropske unije. Osnova evropske obrazovne saradnje je stvaranje jednog evropskog obrazovnog okvira, koji bi svim građanima Evrope omogućio prekograničnu mobilnost u osnovnom i visokom obrazovanju, kao i priznavanje stečenih kvalifikacija. Taj obrazovni okvir započet je uvođenjem „Bolonjskog procesa“.

Drugi cilj je očuvanje inovacije i kvaliteta evropskog obrazovnog sistema. Neki od programa su: LEONARDO DA VINCI (opšte poslovno i stručno obrazovanje 2010), JEAN MONNET (program permanentnog obrazovanja),²⁵ COMENIUS (školski program), ERASMUS (visokoškolski program), GRUNDTVIG (obrazovanje odraslih), SOKRATES (EU-programi obrazovanja), DAAD i programi Saveznog ministarstva za obrazovanje i istraživanje. Osim značaja delovanja politike Evropske unije na spoljnu kulturnu politiku Nemačke, značajno je i delovanje Saveta Evrope,²⁶ međunarodne vladine organizacije, koji se bavi zaštitom ljudskih prava, podrškom demokratije i pravnog uređenja, ali i obrazovni i kulturni zadaci²⁷ postaju sve više težište njegovog rada – i OECD, čije učešće u obrazovnoj politici ima primarno privredne ciljeve.

UNESCO, kao posebna organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu u okviru Organizacije Ujedinjenih nacija (UN), deluje u različitim oblastima međunarodne saradnje, kako bi ostvario jedan od osnovnih ciljeva, a to je očuvanje svetskog mira podsticanjem saradnje među narodima.²⁸ UNESCO uključuje spoljnu kulturnu politiku, a Savezno ministarstvo spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke pomaže pri implementaciji tih ciljeva. Posebno se angažuje pri programima zaštite svetske kulturne i prirodne baštine i pri međunarodnim naučnim programima.²⁹

Institucije spoljne kulturne politike Nemačke

U sprovođenju programskih zadataka iz okvira uspešne spoljne kulturne politike (ili kulturne diplomatije kako se ona još naziva) učestvuju

²⁵ „Programm für Lebenslanges Lernen“, Internet, www.lebenslanges-lernen.eu.

²⁶ „Council of Europe“, Internet: www.coe.int/T/d/Kulturelle_Angelegenheiten, 20/02/2010.

²⁷ U oblasti kulture, Savet Evrope se zalaže za koncept kulturne demokratije koji omogućuje da zajedničko kulturno nasleđe bude dostupno svim građanima Evrope, ali i da svako može da ga razume na način koji u najvećoj meri oslobađa njegovu kreativnost – M. Dragičević Šešić, B. Stojković, *Kultura, menadžment, animacija, marketing*, op. cit. str. 265.

²⁸ Ibidem, str. 263.

²⁹ „UNESCO“, Internet: www.unesco.org/webworld/mdm, 21/02/2010.

brojne posredničke institucije i organizacije. Među njima se po značaju i ulozi, te prirodi delatnosti posebno izdvajaju određene koje imaju izuzetno veliki značaj u uspostavljanju, održavanju i unapređenju kulturne razmene između SR Nemačke i Srbije. Sve su one u svom delovanju objedinjenje politikom Saveznog ministarstva za spoljne poslove Nemačke. Takve posredničke institucije i organizacije su:

1. *Nemački arheološki institut (DAI)*³⁰ osnovan je 1829. godine. Njegovo je sedište je u Berlinu. On se bavi iskopavanjem i istraživanjem u sferi međunarodne nauke;
2. *Nemačka UNESCO komisija (DUK)*,³¹ čije je sedište u Bonu i predstavlja vezu između Nemačke i UNESCO-a;
3. *Nemački društveni institut u inostranstvu (DGIA)*,³² koji podržava osam društvenih istraživačkih instituta i saraduje sa Saveznim ministarstvom za obrazovanje i istraživanje;
4. *Savezna kulturna fondacija (KSB)*³³ - Fondacija za građanska prava, koja pruža podršku umetnosti i kulturi u okvirima odgovornosti Savezne države;
5. *Haus der Kulturen der Welt (HKW)*³⁴ osnovan je 1988. godine u Berlinu, gde je profilisan kao centar za savremenu neevropsku umetnost i projekte. Njegov zadatak je da prikazuje dela neevropske kulture iz oblasti likovne umetnosti, plesa, pozorišta, muzike, filma, medija i da ih dovodi u vezu sa evropskim kulturnim životom. Fokus ove organizacije je na savremenoj umetnosti i aktuelnom razvoju u kulturama Afrike, Azije i Južne Amerike;
6. *Nemačko-inostrana kulturna društva*³⁵ - Savezno ministarstvo širom sveta podržava projekte više od 170 kulturnih institucija, koje se bave nemačko-inostranom kulturnom razmenom (među kojima se izdvajaju: podrška nemačkom jeziku, informacijama o savremenoj Nemačkoj i kulturnim programima, doprinos slici Nemačke i kulturnom dijalogu);
7. *Nemačko-američka Fulbrajtova komisija*³⁶ je binacionalna komisija koju finansiraju nemačka i američka strana. Novac za njih se izdvaja iz budžeta Saveznog ministarstva spoljnih poslova i Saveznog ministarstva za obrazovanje i istraživanje. Cilj Fulbrajtove komisije je podrška

³⁰ "Deutsches Archäologisches Institut", Internet: www.dainst.org, 21/02/2010.

³¹ "Deutsche UNESCO Kommission e.V.", Internet: www.unesco.de, 21/02/2010.

³² "Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland", Internet: www.stiftung-dgia.de, 22/02/2010.

³³ "Kulturstiftung des Bundes", Internet: www.kulturstiftung-desbundes.de, 22/02/2010.

³⁴ "Haus der Kulturen der Welt", Internet: www.hkw.de, 22/02/2010.

³⁵ Deutsch-ausländische Kulturgesellschaften.

³⁶ "Deutsch-Amerikanische Fulbright-Kommission", Internet: www.fulbright.de, 22/02/2010.

međusobnoj saradnji SAD i Nemačke, koja se postiže kroz akademsku i kulturnu razmenu visokokvalifikovanih studenata, nastavnog osoblja i naučnika, sa velikom spremnošću na interkulturalno razumevanje;

8. *Vila Aurora* u Los Anđelesu je međunarodna tačka kontakta za kulturne radnike;
9. *Nemačka služba za akademsku razmenu (DAAD)*³⁷ predstavlja najveću organizaciju za svetsku podršku međunarodnoj razmeni studenata. Osnovana je 1925. godine kao registrovana delatnost, čiji su članovi nemačke institucije visokog obrazovanja i studentski organi. Gotovo milion i po studenata iz Nemačke i inostranstva su do sada koristili stipendije ove institucije. Aktivnosti DAAD-a se ne svode samo na dodelu stipendija i školarina, već DAAD značajno utiče i na internacionalizaciju nemačkih univerziteta, promociju nemačkih studijskih programa i nastave nemačkog jezika u inostranstvu. Pored toga, ova organizacija pruža pomoć državama u razvoju u uspostavljanju univerziteta, kao i pomoć *decision-makers* u pitanjima kulturne, obrazovne i razvojne politike. Budžet ove, po mnogima, najznačajnije spoljokulturne institucije Nemačke se uglavnom pokriva iz više saveznih ministarstava, prvenstveno od Saveznog ministarstva spoljnih poslova, ali i od Evropske unije i drugih organizacija i stranih vlada. Sedište DAAD-a je u Bonu, ali imaju kancelariju i u Berlinu koja je poznata po *Artists-in-Residence Programme*. Studentima iz Nemačke i inostranstva ova organizacija nudi različite programe od jednog semestra, master i doktorskih progama, praksi kod određenih predavača, ali i promociju aktivnosti nemačkih institucija visokog školstva, kroz publikacije, predstavljanje, kurseve i obuke.

Programi DAAD-a treba da realizuju pet strateških ciljeva. Ti ciljevi su: a) da se ohrabre mladi studenti i akademci iz inostranstva da dođu u Nemačku na studije i istraživanje i, ako je moguće, da se održavaju kontakti sa njima kao doživotna partnerstva, b) da se mladi nemački istraživači i profesionalci kvalifikuju na najboljim institucijama širom sveta u duhu tolerancije i otvorenosti, c) da se promovira internacionalni, ali i ugled nemačkih visokoobrazovnih ustanova, d) da se podrži nemački jezik, literatura i kulturne studije na inostranim univerzitetima i e) da se pomogne državama u razvoju u južnoj hemisferi i državama u razvoju u bivšem istočnom bloku da uspostave efektivan sistem visokog obrazovanja;

10. *Humboltova fondacija (AvH)*³⁸ je fondacija koja ima za cilj podršku međunarodne razmene visokokvalifikovanih naučnika, sa zadatkom

³⁷ "Deutscher Akademischer Austausch Dienst", Internet: www.daad.de, 22/02/2010.

³⁸ "Alexander von Humboldt-Stiftung", Internet: www.humboldt-foundation.de, 24/02/2010.

izgradnje svesti o Nemačkoj kao naučno i obrazovno kompetativnom mestu na svetskom tržištu znanja i sposobnosti;

11. *Institut za inostrane kulturne odnose* (Ifa)³⁹ osnovan je 1917. godine u Štutgartu kao „Nemačko-inostrani institut“ (*Deutsches Auslands-Institut*), a od 1949. godine kao „Institut za odnose sa inostranstvom“ (*Institut für Auslandsbeziehungen*). Ovaj institut predstavlja najstariju posredničku organizaciju u oblasti kulture Nemačke. Institut se angažuje širom sveta na medijskom dijalogu, dijalogu civilnog društva, umetničkoj razmeni i predstavljanju informacija o spoljnoj kulturnoj politici. Kroz raznovrsne programe i projekte pruža dugotrajnu podršku za razumevanje Nemačke u inostranstvu. Od 2007. godine Savezno ministarstvo spoljnih poslova je sa Institutom za inostrane kulturne odnose potpisalo ugovor u kome su se zadaci Ifa u okvirima spoljne kulturne politike i procesa saradnje obe institucije konkretizovali i objedinili na sledeće: a) medijski dijalog i podrška saradnji i izgradnji mreža, b) podrška projektima civilnog društva u prevenciji nasilja i upravljanja konfliktima, kao i izgradnja mirnodopskih odnosa u okvirima koncepta „Zivik“ Saveznog ministarstva, c) *Think-tank* i informacije u oblasti spoljne kulturne i obrazovne politike, d) programi kulturne podrške nemačkih manjina u državama Centralne i Istočne Evrope i državama bivšeg SSSR-a, e) međunarodna umetnička razmena kroz izložbene turneje savremene nemačke umetnosti u inostranstvu, f) objavljivanje časopisa *Kulturaustausch* i *Fortschritt Europa* i g) kursevi nemačkog jezika kao stranog;
12. *Centrala za školstvo u inostranstvu* (ZfA)⁴⁰ je ured Savezne uprave u nadležnosti Saveznog ministarstva unutrašnjih poslova i Saveznog ministarstva spoljnih poslova. Ona je odgovorna za rad škola u inostranstvu po pitanju nastave, osoblja i finansija i
13. *Pedagoški servis za razmenu* (PAD)⁴¹ je odeljenje u pokrajinskim ministarstvima za kulturu.

Spoljna kulturna politika Nemačke prema Srbiji

Srbija, iako sa brojnim prekidima, ima dugogodišnju saradnju sa Nemačkom. Privredni i politički odnosi začeti su još u 19. veku, kada su 25. decembra 1882. godine zaključena dva bilateralna ugovora⁴² i to: 1) Trgovinski ugovor i 2) Konzularna konvencija. O savremenim političkim odnosima ovih dveju država može se govoriti od perioda posle Drugog svetskog rata. Odnosi Srbije, odnosno tadašnje Socijalističke Federativne

³⁹ „Institut für Auslandsbeziehungen“, Internet: www.ifa.de, 24/02/2010.

⁴⁰ „Zentralstelle für das Auslandsschulwesen“, Internet: www.auslandsschulwesen.de, 24/01/2010.

⁴¹ „Pädagogischer Austauschdienst“, Internet: www.kmk-pad.org, 24/01/2010.

⁴² B. Pavlica, *Privredni i politički odnosi Srbije sa Nemačkom, 1882–2005*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008. godine, str. 267.

Republike Jugoslavije (SFRJ), i Zapadne Nemačke su ponovo počeli da se izgrađuju kako na kulturnom, tako i na društveno-političkom i privrednom planu. Ti odnosi bili su opterećeni brojnim problemima nastalim kao posledica neprijateljstva u toku oba svetska rata, kao što su „reparacije, obeštećenje žrtava nacizma i brojna politička emigracija, koja je dugo vremena bila najaktivnija upravo na području SR Nemačke”.⁴³

Zbog toga je ponovno uspostavljanje političkih, pa i svih drugih veza, dveju država išlo teško. Osim toga, saradnju je otežavala i činjenica da je Savezna Republika Nemačka prekinula diplomatske odnose sa Jugoslavijom zbog potpisivanja diplomatskih odnosa sa Demokratskom Republikom Nemačkom (DDR) 1957. godine. Takav stav Jugoslavije nije bio u skladu sa Holštajnovom doktrinom prema kojoj je Savezna Republika Nemačka izričito odbacivala diplomatske odnose sa državama koje priznaju Demokratsku Republiku Nemačku. Ali „prekidom diplomatskih odnosa nije došlo do prekida ekonomske razmene, već se ona i dalje povećavala da bi ponovo uspostavljanje odnosa učinila neophodnim posle određenih političkih promena u samoj Saveznoj Republici. Jugoslovensko-zapadnonemačkim odnosima umnogome je davala karakter brojna jugoslovenska radna snaga zaposlena u Saveznoj Republici Nemačkoj što, zajedno sa velikom ekonomskom razmenom i razvitkom političkih odnosa, ukupne odnose čini izvanredno razvijenim i prijateljskim”.⁴⁴

SFR Jugoslavija i SR Nemačka obnovile su odnose 1968. godine. Njihovi bilateralni odnosi danas su, na prvom mestu, određeni delovanjem diplomatske misije u funkciji zvanične politike. Demokratske promene u oktobru 2000. godine označile su početak novih odnosa kako na političkom i privrednom, tako i na kulturnom planu. Nemačka kroz bilateralne projekte, kao i do kraja 2005. godine kroz projekte Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope, pruža punu podršku demokratskim vlastima na uspostavljanju moderne i evropski orijentisane Srbije. U prvom planu nemačke spoljne politike prema Srbiji jeste puna podrška političkim i ekonomskim reformama, radi očuvanja stabilnosti u zemlji. Za Saveznu Republiku Nemačku, Srbija ima veoma važnu ulogu u očuvanju stabilnosti u regionu, pa je tako i angažman Nemačke kroz različite projekte u Srbiji usmeren ka „demokratizaciji, jačanju pravne države i izgradnji infrastrukture kao temelja za uspešan razvoj privrede”.⁴⁵

Osim zvanične državne misije, Nemačku u Srbiji predstavljaju i brojne političke fondacije:

1. Fondacija *Friedrich Ebert Stiftung*⁴⁶ ima za cilj političko i društveno obrazovanje ljudi svih društvenih slojeva u duhu demokratije i

⁴³ V. Gavranov, M. Stojković, *Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije*, op. cit., str. 227.

⁴⁴ Ibidem, str. 227.

⁴⁵ „Ambasada SR Nemačke u Beogradu”, Internet: www.belgrad.diplo.de, 24/01/2010.

⁴⁶ „Fondacija *Friedrich Ebert Stiftung*”, Internet: www.fes.rs, 10/03/2010.

- pluralizma, stipendiranje mladih, nadarenih studenata, a pruža i podršku u istraživačkom i naučnom radu i doprinosi međunarodnoj komunikaciji i saradnji,
2. Fondacija *Konrad Adenauer Stiftung*⁴⁷ bavi se partijama i parlamentarnim savetovanjem, jačanjem evropske sposobnosti Srbije i uspostavljanjem pravne države, obukom novinara, multikulturalnim i međureligijskim dijalogom, a nudi i programe stipendiranja,
  3. Fondacija *Friedrich Naumann Stiftung*⁴⁸ prati transformaciju društva u pravcu demokratije, uspostavljanje pravne države i tržišne privrede, ali stavlja i poseban akcenat na podršku liberalnim snagama,
  4. Fondacija *Heinrich Böll Stiftung*,⁴⁹ između ostalog, ima za cilj jačanje civilnog društva, podržavanje dijaloga između zemalja u regionu i njihovo pripajanje Evropskoj uniji, unapređivanje ljudskih i ženskih prava, podsticanje izgradnje demokratskog mišljenja, ekološke politike i održivog razvoja i
  5. Fondacija *Hanns Seidel Stiftung*⁵⁰ usmerena je na stabilizaciju napora u okviru demokratizacije, na izgradnju pluralističkog društva, kao i na međuregionalnu saradnju kao faktora stabilnosti i bezbednosti.

Privredni odnosi Srbije i Nemačke regulisani su sa nemačke strane po nalogu Saveznog ministarstva za privrednu saradnju i razvoj. Privredne projekte realizuju „organizacije za sprovođenje“ koje saraduju sa nosiocima projekata koje određuje vlada Srbije. U Srbiji su, između ostalog, aktivne sledeće organizacije državne razvojne saradnje: Nemačko društvo za tehničku saradnju (GTZ),⁵¹ KfW Razvojna banka,⁵² Nemačko društvo za investicije i razvoj (DEG),⁵³ neprofitno d.o.o. za međunarodno stručno usavršavanje i razvoj InWEnt⁵⁴ i Centar za međunarodnu migraciju i razvoj (CIM).⁵⁵

Osim političkih fondacija, u međunarodnim odnosima deluju i drugi nedržavni akteri, kao što su nevladine organizacije, nepolitičke fondacije, kao i evropske i međunarodne mreže, u kojima Nemačka ima značajnu ulogu, ali koje nisu deo zvanične spoljne politike i zbog toga u razmatranju spoljne kulturne politike Nemačke prema Srbiji njihov uticaj neće biti razmatran.

Kada je reč o zvaničnoj kulturnoj politici prema Srbiji, najznačajnije su posredničke institucije koje iniciraju i sprovode projekte, a koje uključuju ne

⁴⁷ „Fondacija *Konrad Adenauer Stiftung*“, Internet: www.kas.de/belgrad, 10.3.2010.

⁴⁸ „Fondacija *Friedrich Naumann Stiftung*“, Internet: www.fnst.org, 10/03/2010.

⁴⁹ „Fondacija *Heinrich Böll Stiftung*“, Internet: www.boell.de, 10/03/2010.

⁵⁰ „Fondacija *Hanns Seidel Stiftung*“, Internet: www.hss.de, 10/03/2010.

⁵¹ Deutsche Gesellschaft für technische Zusammenarbeit.

⁵² KfW Entwicklungsbank.

⁵³ Deutsche Investitions- und Entwicklungsgesellschaft.

⁵⁴ Internationale Weiterbildung und Entwicklung gemeinnützige GmbH.

⁵⁵ Centrum für internationale Migration und Entwicklung.

samo obične građane, već i umetničke, kulturne i naučne radnike. To su DAAD, PASCH i AvH koji deluju u oblasti učenja i nastave jezika, školskog i visokog obrazovanja, kao i Gete institut i Ifa koji su zaduženi za kulturne sadržaje i promociju nemačkog života, kulture i umetnosti. Od posredničkih institucija koje deluju u Srbiji, aktivnosti Gete instituta zauzimaju najveći prostor i ovaj institut je nosilac najvećeg broja aktivnosti – bilo sam, bilo u partnerstvu sa drugim posredničkim institucijama (npr. Ifa ili PASCH). Po obimu, sadržaju, primerima sprovedenog i njihove vidljivosti, finansijskim sredstvima, kao i dostupnosti samih sadržaja može se reći da Gete institut, u stvari, u pravom smislu posreduje i predstavlja spoljne kulturne politike Nemačke prema Srbiji.

Zaključak

Spoljna kulturna politika se na prvom mestu zalaže za predstavljanje Nemačke kao države raznovrsnom, bogatom i međunarodno prizatom kulturnom scenom, tako da možemo reći da kulturni program predstavlja osnovu delovanja spoljne kulturne politike Savezne Republike Nemačke. Zadatak kulturnog programa je da u inostranstvu prikaže sliku visokokvalitetnog i raznovrsnog umetničkog života i dostignuća u Nemačkoj i predstavlja Nemačku kao kreativnu, inovativnu, modernu i kulturnu državu Evrope. To se ostvaruje kroz predstavljanje nemačke kulture i umetnosti, pogotovo savremenog stvaralaštva, u inostranstvu. Ipak, to prikazivanje nemačke umetnosti u oblastima literature, filma, muzike, predstavljačkih i vizuelnih umetnosti u inostranstvu nije jednosmeran i statičan proces, već daje značajan doprinos interkulturnom dijalogu i razumevanju. Taj dijalog i saradnja nisu prisutni samo između posrednika spoljne kulturne politike Nemačke (npr. Gete instituta) i pojedinaca, organizacija i institucija u inostranstvu, već i između inostrane kulture i umetnosti, sa jedne strane, i Nemačke, sa druge – čime se ojačava saradnja Saveznog ministarstva spoljnih poslova i inostranih kulturnih institucija u Nemačkoj, kao i podrška njihovim kulturnim programima i kulturnim nedeljama.

Najveći deo delatnosti spoljne kulturne politike Nemačke predstavljaju aktivnosti iz oblasti kulture i umetnosti u inostranstvu. Najvažniji instrumenti ovih aktivnosti su: 1) podrška literaturi i književnosti – objavljivanje knjiga i kulturnih časopisa, briga o nemačkim bibliotekama i čitaonicama u inostranstvu, učešće na sajmovima u inostranstvu, pomoć pri prevođenju, pozivi inostranim izdavačima i olakšice pri dobijanju autorskih prava, bibliotekarski rad i saradnja, podsticanje književnih večeri i susreta, kao i prezentacija autora i izdavača; 2) podrška filmu – prikazivanje aktuelnih nemačkih filmova u inostranstvu (često u okviru EU filmskih festivala) i podrška nemačkom filmu, učestvovanje nemačkih režisera na međunarodnim filmskim festivalima, podrška koprodukciji, kao i podrška stranim filmovima i rediteljima pri gostovanju na nemačkim filmskim festivalima (npr. na Međunarodnom filmskom festivalu u Berlinu); 3)

podrška gostovanjima – turnejama muzičkih orkestara, horova ansambala i grupa, plesnih i pozorišnih trupa u inostranstvu; 4) podrška festivalima, kongresima i seminarima; 5) podrška kroz savetovanje, tj. usluge konsaltinga i informisanja (u zemljama u razvoju i tranziciji), 6) podrška izložbama – predstavljanju nemačkih umetnika u inostranstvu i 7) umetnička razmena.

Bibliografija

1. "Alexander von Humboldt-Stiftung", Internet: www.humboldt-foundation.de, 24/02/2010.
2. Bound, K., Briggs, R., Holden, J. and Jones, S., *Cultural Diplomacy*, Demos, London, 2007.
3. "Council of Europe", Internet: www.coe.int/T/d/Kulturelle_Angelegenheiten, 20/02/2010.
4. Cummings Jr., M. C., *Cultural Diplomacy and the United States Government: a Survey*, Centar za umetnost i kulturu, 2003.
5. "Deutscher Akademischer Austausch Dienst", Internet: www.daad.de, 22/02/2010.
6. "Deutsches Archäologisches Institut", Internet: www.dainst.org, 21/02/2010.
7. "Deutsch-Amerikanische Fulbright-Kommission", Internet: www.fulbright.de, 22/02/2010.
8. "Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland", Internet: www.stiftung-dgia.de, 22/02/2010.
9. "Deutsche UNESCO Kommission e.V.", Internet: www.unesco.de, 21/02/2010.
10. Dragičević-Šešić, M. i Stojković, B., *Kultura, menadžment, animacija, marketing*, Klio, Beograd, 2003.
11. "EUNIC", Internet: www.eunic-brussels.eu, 20/01/2010.
12. "Fondacija Friedrich-Ebert-Stiftung", Internet: www.fes.rs, 10/03/2010.
13. "Fondacija Friedrich-Naumann-Stiftung", Internet: www.fnst.org, 10/03/2010.
14. "Fondacija Hanns Seidel Stiftung", Internet: www.hss.de, 10/03/2010.
15. "Fondacija Heinrich-Böll-Stiftung", Internet: www.boell.de, 10/03/2010.
16. "Fondacija Konrad-Adenauer-Stiftung", Internet: www.kas.de/belgrad, 10.3.2010.
17. Gavranov, V. i Stojković, M., *Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije*, Savremena administracija, Beograd, 1972.
18. Haigh, A., *Cultural diplomacy in Europe*, Council of Europe, Strasbourg, 1974.
19. "Haus der Kulturen der Welt", Internet: www.hkw.de, 22/02/2010.
20. "Institut für Auslandsbeziehungen", Internet: www.ifa.de, 24/02/2010.
21. "Kulturstiftung des Bundes", Internet: www.kulturstiftung-desbundes.de, 22/02/2010.
22. Nye Jr., J. S., "Soft power", *Foreign policy*, 1990.
23. "Pädagogischer Austauschdienst", Internet: www.kmk-pad.org, 24/01/2010.
24. "Programm für Lebenslanges Lernen", Internet: www.lebenslanges-lernen.eu

25. "Savezno ministarstvo spoljnih poslova", Internet: www.culturalpolicies.net/web/germany.php?aid=241, 13/01/2010.
26. "UNESCO", Internet: www.unesco.org/webworld/mdm, 21/02/2010.
27. "Zentralstelle für das Auslandsschulwesen", Internet: www.auslandsschulwesen.de, 24/01/2010.

Ana Jovašević

**GERMAN FOREIGN CULTURAL POLICY TOWARDS SERBIA
- THE ROLE, TASKS AND ACTIVITIES
OF CULTURAL ORGANISATIONS**

ABSTRACT

The subject of the paper is the presentation and analysis of Federal Republic of Germany's (FRG) foreign cultural policy as well as its cultural organisations that carry out that policy towards Serbia. The author does it by analysing the characteristics of its cultural policy towards various states and especially the places, roles and significance that some institutions as the main agents of the German culture play in achieving the goals of this policy in building, promotion and improvement of mutual cultural relations and co-operation between Serbia and Germany. The paper will also discuss the notion of foreign cultural policy and its general characteristics, FR Germany's foreign cultural policy, history, and the main features and objectives of that policy towards Serbia. The author has also analysed the role of some agents of the German culture in their field of acting abroad as intermediary institutions of the Ministry of Foreign Affairs of FR Germany that is in charge of creating and pursuing the foreign policy. By describing and analysing the activities of these organisations one gets a clearer picture of the official foreign cultural policy Germany pursues towards Serbia and its characteristics. The analysis of the German foreign cultural policy and activities of some institutions as its intermediary shows the characteristics of the German cultural policy in general as well as the directives that these cultural policy leads towards our country.

Key words: Germany, foreign cultural policy, Serbia, international cultural co-operation, organisations.